

De förslag till ändringar i vallagen som presenterats i proposition 2021/22:52 (Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagning) kan komma att leda till ändringar i detta ställningstagande.

Ställningstagande ang. valsedlarnas ordning i valsedelställen

1 Sammanfattning

För att upprätthålla förtroendet för valsystemet och för att det ska vara lätt för väljaren att orientera sig bland valsedlarna är det befogat att valsedlarna exponeras likformigt på alla röstmottagningsställen i hela landet. För att underlätta för väljarna och röstmottagarna ska valsedlarna därför stå i valsedelställ. Det ska också vara lätt för röstmottagarna att få en överblick över valsedlarna och kunna hålla ordning bland valsedlarna.

Vid val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige gäller följande. Partivalsedlar, dvs. valsedlar med enbart val- och partibeteckning, för de partier som har rätt att få valsedlar upprettade och utlagda av valnämnden om de begär det ska ställas i ett eget valsedelställ. Partivalsedlarna ska ställas i varsin lodrät rad i ordningen riksdag (gul), kommunfullmäktige (vit) och regionfullmäktige (blå). Valsedlarna ska i varje rad stå i bokstavsordning, efter den partibeteckning under vilken partiet anmält deltagande. Blanka valsedlar ska stå väl synliga nedanför övriga valsedlar i valsedelstället.

I de följande valsedelställen ska namnvalsedlar för samtliga partier ställas i samma ordning som ovan, riksdag (gul), kommunfullmäktige (vit) och regionfullmäktige (blå) samt i bokstavsordning efter partibeteckning i varje lodrät rad.

Valsedlar för varje typ av val ska alltid börja ställas i en egen rad.

Vid valet till Europaparlamentet har samtliga partier namnvalsedlar. Partiernas valsedlar ska stå i bokstavsordning efter partibeteckning. Blanka valsedlar ska stå väl synliga nedanför övriga valsedlar i valsedelstället.

2 Frågeställning

Flera valnämnder har efterfrågat en riktlinje om i vilken ordning valsedlarna ska placeras i valsedelställen.

3 Gällande rätt m.m.

I 6 kap. 6-8 §§ vallagen (2005:837) finns bestämmelser om tillhandahållande av valsedlar.

Enligt 8 kap. 2 § vallagen ska det i anslutning till ett röstmottagningsställe ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut. Om en sådan plats inte kan anordnas i anslutning till röstmottagningsstället får den i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats ska väljarna ha tillgång till

1. valsedlar med enbart valbeteckning,
2. valsedlar med parti- och valbeteckning
 - a) för val till riksdagen samt region- och kommunfullmäktige för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet,

b) för val till region- och kommunfullmäktige för varje parti som redan är representerat där och som inte uppfyller kraven i a ovan, när det gäller röstmottagningsställen inom den region eller den kommun där partiet är representerat,

3. valsedlar med parti- och valbeteckning för val till Europaparlamentet för varje parti som vid något av de två senaste valen till Europaparlamentet har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet eller valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater om ett sådant parti deltar med endast en valsedel.

De partier som deltar i valen ska också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats.

Första stycket 2 och 3 gäller endast under förutsättning att partiet har gjort en begäran enligt 6 kap. 7 §.

Av 8 kap. 4 § framgår att det är röstmottagarna som ansvarar för ordningen på röstmottagningsstället.

De regler som numera återfinns i 8 kap. 2 § vallagen infördes den 1 juni 1997. I propositionen till den då nya vallagen (Prop. 1996/97:70 s. 200) framgår att ”partierna skall ha möjlighet att lägga ut sina valsedlar, dvs. sådana valsedlar som inte hålls till handa av valmyndigheterna, på den plats som anordnats. Idag görs i princip en skillnad mellan den plats som finns för de blanka och de partimarkerade valsedlarna samt för den plats som finns för andra valsedlar. Det är emellertid rimligt att valsedlarna finns tillgängliga för väljarna på samma plats”.

Vallagens regler om hur valsedlar ska läggas ut i anslutning till röstmottagningsställen har behandlats i ett beslut av JO, dnr. 3270-2009. Där hade de valsedlar som valnämnden ansvarade för placerats i valsedelstall medan övriga partier hade hänvisats till att lägga ut sina valsedlar direkt på ett bord, som stod på en annan plats, lite undanskymt. Detta föranledde kritik. I beslutet sägs bl.a: ”Enligt 8 kap. 2 § vallagen ska det, som framgått, i anslutning till ett röstmottagningsställe ordnas ”en lämplig plats” där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får ”en sådan plats” i stället ordnas inne i lokalen. På ”denna plats” ska övriga partier också kunna lägga ut sina valsedlar. Uppdelningen av valsedlarna i två kategorier är enbart betingad av praktiska skäl, som har med valets administration att göra. För de röstande är den utan intresse. Det finns således inget skäl för valförrättaren att synliggöra en skillnad mellan de två kategorierna av valsedlar, exempelvis genom att förbehålla ett särskilt valsedelstall för den ena gruppen. Tvärtom är det från objektivitetssynpunkt angeläget att någon åtskillnad av det slaget inte görs, jfr 1 kap. 9 § regeringsformen. Alla valsedlar ska med andra ord tillhandahållas på ett likformigt sätt, på en och samma plats. Exakt hur det ska ske är en praktisk fråga, men utgångspunkten ska vara att valsedelspresentationen för de röstande framstår som likformig”.

JO har därefter i flera ärenden tagit ställning till om det funnits grund för kritik mot valnämnder avseende utläggningen av valsedlar och ordningen i valsedelställen (dnr 5127-, 5161-, 5260- och 5668-2010).

I JO:s beslut angående anmälan mot Uppsala och Järfälla kommuner, dnr 5127-2010 och 5668-2010 fann JO ingen grund att rikta kritik mot dessa valnämnder. Båda kommunerna hade fattat beslut om att partivalsedlarna och blanka valsedlar skulle ställas i första stället. I

andra stället fick samma partier ställa sina namnvalsedlar och i tredje stället övriga partier. Valsedlarna skulle stå i bokstavsordning.

4 Valmyndighetens bedömning

4.1 Förutsättningar

Det är valnämnden i kommunen som är den lokala valmyndigheten och som ansvarar för frågor om val i kommunen. En av dessa frågor är att bestämma ordningen bland valsedlarna i valsedelställen.

Det är ett uttalat önskemål från många valnämnder att Valmyndigheten fattar beslut om vilka principer som ska gälla beträffande ordningen i valsedelställen. För att upprätthålla förtroendet för valsystemet och för att det ska vara lätt för väljaren att orientera sig bland valsedlarna är det befogat att valsedlarna exponeras likformigt på alla röstmottagningsställen i hela landet. JO har även i flera beslut uttalat att ”alla valsedlar ska tillhandahållas på ett likformigt sätt, på en och samma plats. Exakt hur det ska ske är en praktisk fråga, men utgångspunkten ska vara att valsedelpresentationen för röstande framstår som likformig”.

Utgångspunkten är att det ska vara lätt för väljaren att hitta valsedlarna och lätt för röstmottagarna att hålla ordning bland valsedlarna. För att underlätta för väljarna och röstmottagarna ska valsedlar stå i valsedelställ. Röstmottagarna ska snabbt kunna se om någon valsedel fattas eller om det på annat sätt blivit oordning i valsedelstället.

Det skiljer sig mellan kommuner hur många partier som ställer upp i de olika valen vid allmänna val till kommun- och regionfullmäktige. Det går därför inte att ange den exakta ordningen i valsedelställen men tanken är att valnämnderna genom ställningstagandet får en vägledning om hur de bör tänka när det gäller hur valsedlarna ska exponeras i valsedelställen.

Det här ställningstagandet förutsätter att valnämnden använder valsedelställ med tre lodräta rader med 12 fack i varje rad. De valnämnder som använder andra typer av valsedelställ bör följa intentionen om likvärdighet i detta ställningstagande.

4.2 Val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige.

Det är lämpligt att skilja mellan de olika typerna av valsedlar för att underlätta överblicken. Valsedlarna för de partier som fått mer än en procent av rösterna vid något av de två senaste valen till riksdagen har rätt att få partivalsedlar, dvs. valsedlar med parti- och valbeteckning, för valen till riksdag samt kommun- och regionfullmäktige upptryckta och utlagda av valadministrationen om de begär det. Detsamma gäller för de partier som har mandat i kommun- och regionfullmäktige. Det är valnämnden och röstmottagarna som ansvarar för utläggning av dessa valsedlar och de ska ställas i ett eget valsedelställ. Valsedlarna för varje val ska ställas i varsin lodrät rad i ordningen riksdag (gul), kommunfullmäktige (vit) och regionfullmäktige (blå). Valsedlarna ska stå i bokstavsordning utifrån den partibeteckning under vilken partiet har anmält deltagande i val. Blanka valsedlar ska stå väl synliga nedanför övriga valsedlar i valsedelstället.

Utöver det ansvar som valnämnden har för partivalsedlarna ska alla partier behandlas likvärdigt. Likvärdigt innebär att alla partier som deltar i valen ska få sina namnvalsedlar

ställda i de följande valsedelställen i bokstavsordning uppifrån och ner utifrån fullständig partibeteckning. Valsedlarna ska ställas i samma ordning som partivalsedlarna; riksdag (gula valsedlar), kommunfullmäktige (vita) och regionfullmäktige (blåa). Valsedlar för varje valtyp ska alltid börja ställas i en egen rad.

4.3 Val till Europaparlamentet

De partier som vid något av de två senaste valen fått mer än 1 procent av rösterna i landet har rätt att få sina valsedlar utlagda av valadministrationen om de begär det vid val till Europaparlamentet. Hela Sverige utgör en valkrets och partier som begär utläggning har av denna anledning en namnvalsedel istället för en partivalsedel. Sammantaget är det betydligt färre valsedlar än vid val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige. Alla valsedlar, vare sig det är valnämnden som ansvarar för deras utläggning eller partierna själva, ska ställas i valsedelställ. Likvärdig exponering av valsedlarna vid val till Europaparlamentet innebär att valsedlarna för alla partier ställs i valsedelställ i bokstavsordning utifrån den partibeteckning under vilken anmälan om deltagande i val är gjord. Blanka valsedlar ska stå väl synliga nedanför namnvalsedlarna i valsedelstället.

4.4 Utlandsmyndigheterna

De utlandsmyndigheter som erbjuder förtidsröstning får för utläggning vid val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige partivalsedlar och blanka valsedlar från Valmyndigheten. Vid val till Europaparlamentet får de namnvalsedlar och blanka valsedlar. Det är av vikt att utlandsmyndigheterna också beaktar att valsedlarna exponeras likvärdigt och att valsedlarna läggs i bokstavsordning på så sätt som beskrivs för alla val i detta ställningstagande.

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet men vägledande för valadministrationen. Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd.